

ПРОГРАМА

кандидатського мінімуму із спеціальності 09.00.11 - релігієзнавство*

III. Соціологія релігії

(для пошуківців соціологічної спеціалізації)

Тема 1. *Соціологія релігії як дисциплінарна галузь релігієзнавства.*

Соціологія релігії в структурі релігієзнавства. Об'єкт і предмет соціології релігії. Структура соціології релігії. Система категорій і понять соціології релігії. Методологічні принципи соціології релігії. Принципи об'єктивності, історизму, конкретності, структурно-функціонального, інституціонального підходів в соціологічному релігієзнавстві. Методи соціології релігії. Категоріально-концептуальні і конкретно-соціологічні методи. Функції соціології релігії. Соціологія релігії в системі загальносоціологічного знання. Соціологія релігії і практика суспільного життя.

Тема 2. *Історія соціології релігії.*

Витоки соціології релігії. Класичний період в розвитку соціології релігії (друга пол.ХІХ - поч. ХХ ст.ст.). Позитивістські концепції соціології релігії (О.Конт, Г.Спенсер). Е.Дюркгейм про релігію як фактор соціальної інтеграції. Етнологічна традиція в соціології релігії (Е.Тейлор, Д.Фрезер, Л.Леві Брюль, Б.Малиновський, А.Редкліфф-Браун). Релігія в теорії цивілізацій А.Тойнбі. Соціологія релігії М.Вебера. К.Маркс про релігію як соціальний феномен. Богословські концепції соціології релігії.

Соціологія релігії в ХХ ст. Структурно-функціональний підхід до аналізу релігії (Т.Парсонс, Р.Мертон, К.Девіс, Т.О'Діа, Р.Белла). Феноменологічний напрям в соціології релігії (Т.Лукман, Г. ван дер Леув, П.Бергер). Теорія релігії як соціальної дії (Г.Керер та ін.). Соціальні оцінки релігії в кон-

* **Продовження. Початок в № 2 бюлетня "Українське релігієзнавство" за 1996 р. В № 4 бюлетня буде видруковано список літератури, рекомендованої для опрацювання пошуківцями кандидатського ступеня, а також перелік можливих тем дисертаційних досліджень.**

фесійно-християнському богословському релігієзнавстві і теології (М.Бердяєв, С.Булгаков, А. фон Еттінген, Г.Веттер, Ф.Ле Плей, Г.Ле Пра, Ж-П.Круїє, Ж.Лакруа, Р.Отто, Т.Альтицер, Р.Нібур, П.Тіллїх, А.Шептицький, І.Огієнко, Іван Павло II та ін.).

Соціально-релігійна проблематика в працях М.Косто-марова, М.Драгоманова, І.Франка, М.Грушевського, В.Липин-ського). Особливості соціології релігії радянської доби (Ю.Левада, С.Токареєв, О.Окулов, Д.Угринович, І.Яблоков, В.Танчер, А.Єришев, О.Онищенко, М.Закович, П.Косуха та ін.).

Посилення впливу емпіризму в соціології релігії ХХ ст. (Г.Вернон, М.Інгер, У.Флетчер, Ч.Глок, Р.Старк та ін.). Церковна соціологія, її сутність і розвиток. Соціологічні центри з вивчення релігії та вільнодумства нашого часу. Соціологічні дослідження релігії і релігійності в Україні.

Тема 3. *Соціальна природа релігії.*

Релігія і суспільство. Релігія як суспільне явище. Гносеологічні, історичні та екзистенціальні детермінанти релігії. Соціологічне визначення релігії. Соціальна роль і сутність релігії. Суспільно-функціональна структура релігії: релігійна свідомість, релігійна діяльність, релігійні відносини, релігійні організації. Принципи поділу і виділення елементів релігії і релігійності. Релігія як система специфічних підсистем. Функціональність релігії, її структура і рівні. Соціальні функції релігії. Функції і роль церкви (релігійних організацій). Релігія і політика. Соціальні концепти релігійних парадигм. Релігійна ідеологія. Суспільні конфлікти і релігія. Релігія і культура. Релігія і бізнес. Релігія і сім'я. Глобальні проблеми сучасності і релігія. Феномен секуляризації. Секуляризація і вільнодумство. Секуляризаційні процеси в сучасному світі.

Тема 4. *Релігійність як об'єкт соціології релігії.*

Співвідношення понять "релігія" і "релігійність". Релігійність і її складові. Критерії та рівні релігійності. Показники релігійності. Соціально-психологічна характеристика релігійності особи. Мотиви і вияви релігійності, її стан і характер. Типологія релігійності. Конфесійна релігійність. Церковна і позацерковна релігійність. Поширеність релігійності. Релігійні процеси і релігійна ситуація. Інституалізовані форми релігійного життя. Діяльність сучасних конфесій з відтворення релігійності. Стан релігійності в різних соціально-демографічних групах людей. Віруючий і праця. Віруючий і освіта. Віруючий і громадська активність.

Тема 5. *Складові компоненти релігійності.*

Релігійна духовність: природа, сутність, структура. Основні вияви релігійної духовності. Релігійний світогляд. Релігійне бачення надприродного, людини, світу. Смісловиттєві проблеми в їх релігійному витлумаченні. Божественний промисел і свобода особи. Релігійне розуміння обов'язку і свідомості. Моральний потенціал релігії. Суспільні реальності в їх богословському осмисленні. Особливості відображення сучасного науково-технічного прогресу в релігійній свідомості. Фундаментальні проблеми науки в контексті релігійного осмислення дійсності. Релігійні пошуки соціального ідеалу. Богословське бачення долі світу і людини.

Релігійні відносини. Прямий і опосередкований характер релігійних відносин. Культовий і позакультовий компоненти релігійних відносин. Внутрішньоцерковні та міжконфесійні відносини. Конфліктність в релігійному середовищі. Толерантність як принцип релігійних відносин. Співпраця церков і релігійних організацій як шлях гармонізації релігійних відносин. Форми співпраці в соціальному служінні. Моделювання в релігії позарелігійних суспільних відносин - моральних, правових, етнічних тощо.

Релігійна діяльність як різновид суспільної діяльності. Релігійна активність. Форми релігійної діяльності. Культова і позакультова релігійна діяльність. Культ як різновид соціальної діяльності. Суб'єкт і об'єкт культової діяльності. Засоби і способи культової діяльності. Роль релігійної діяльності в відтворенні релігійності. Суспільна та індивідуальна значимість релігійної діяльності. Конфесійна природа релігійної діяльності. Благодійництво в системі релігійної діяльності. Міжконфесійна діяльність. Обґрунтування господарської діяльності людини з релігійних моральних засад. Підприємництво з релігійної точки зору. Гуманістична зорієнтованість християнської філософії підприємництва.

Тема 6. *Суспільні форми організації релігії.*

Індивідуальна і спільнотна релігійність. Різноманіття спільнотної релігійності, принципи її виділення і функціонування. Типи релігійних об'єднань (церква, секта, деномінація), їх організаційна структура. Типологія М.Вебера, Е.Трельча, Г.Беккера. Релігійні установи та організації. Форми релігійних організацій. Типи духовних керівників релігійних об'єднань. Соціальні корені появи нових релігійних об'єднань і утворення нових конфесійних груп. Загальні закономірності інституалізації

нових релігійних течій. Екстатичні і містичні рухи. Релігійна організація і релігійна громада. Особливості і структура релігійних громад. Принципи формування релігійних громад. Парафія як територіальна релігійна громада. Роль лідера в церковно-релігійному житті. Соціально-демографічна характеристика релігійної громади. Соціальні функції релігійних груп. Релігійна громада як засіб задоволення інтелектуальних, естетичних, моральних, комунікативних та інших потреб. Віруючий в релігійній групі. Психологічні наслідки включення індивіда в релігійну групу. Релігійна спільність в міжособистісному спілкуванні і розвитку активності особи. Релігійна група і сімейно-родинні відносини. Релігійна сім'я.

Тема 7. Соціологічні виміри свободи совісті, свободи релігії та церкви.

Свобода совісті: соціологічний зміст, структура, функціональність. Свобода релігії як один з найважливіших компонентів структури свободи совісті, як вияв свободи релігійної совісті. Структура і соціологічна сутність свободи релігії. Аспекти вияву свободи релігії. Зміст понять “свобода віросповідання”, “свобода церкви (релігійних організацій)”, “свобода в релігії”, їх співвідносність з поняттям “свобода релігії”.

Конституційно-правовий простір та механізми забезпечення свободи релігії. Принципи свободи релігії. Свобода релігії і проблеми віротерпимості, толерантності.

Свобода церкви (релігійних організацій). Правовий статус релігійних організацій. Свобода релігії, свобода церкви в системі державно-церковних відносин. Моделі державно-церковних відносин: історія, сучасність.

Свобода совісті, свобода релігії в Україні. Конституція України, Закон “Про свободу совісті та релігійні організації”: основні концептуальні положення. Практика реалізації принципів свободи релігії в Україні: стан, проблеми. Міжнародні правові документи про свободу совісті, релігії, переконань.

Тема 8. Соціологічні дослідження релігії та релігійності.

Загальні принципи методології соціологічного дослідження релігійних феноменів. Веберівський принцип “інтелектуальної чесності” в науковому пізнанні релігійних явищ. Етапи і об'єкти можливого соціологічного дослідження. Програми соціологічного вивчення релігійних явищ. Понятійні та емпіричні індикатори дослідження. Проблеми репрезентивності та достовірності

вибірки в соціологічному вивченні релігійних феноменів. Основні методи збору емпіричної інформації: опитування-інтерв'ю, анкетування, спостереження, документи, контент-аналіз, конференція, експеримент та ін. Пілотажне та основне дослідження. Проблеми масового дослідження. Дослідження індивідуальної та масової релігійності, громадської думки щодо релігійних явищ. Теоретичний аналіз й узагальнення в соціологічному дослідженні релігії. Типологія експертних оцінок. Оформлення підсумкового документу дослідження. Типові помилки в соціологічному дослідженні релігійних явищ і процесів.

Тема 9. Соціологічне осмислення сучасного релігійного життя в Україні.

Сучасна релігійна ситуація в Україні в контексті нової світоглядної парадигми. Конфесійна структура і географія релігії на українських теренах. Інституційна релігійність в контексті суспільно-політичного і духовного розвитку. Функціональна роль релігії в сучасному українському суспільстві. Релігія і державотворчі процеси. Релігія і проблеми національного життя. Релігія і освіта. Соціальне служіння в контексті діяльності релігійних спільнот. Тенденції змін конфесійного життя і динаміка релігійності. Релігійний консерватизм і релігійний модернізм. Традиційна релігійність та її стан в сучасному українському суспільстві. Тенденції розвитку нетрадиційних релігійних течій. Новітні форми міфотворчості. Секуляризаційні процеси в суспільстві. Сучасні форми невір'я. Внутрішньоцерковні процеси та міжконфесійні відносини. Геоконфесійні інтереси України та міжцерковні відносини. Прогнози релігійних процесів в Україні.

IV. Історія релігії

(для пошуківців історичної спеціалізації)

Тема 1. Становлення і розвиток історії релігії як галузі релігієзнавчої науки.

Зародження історії релігії як галузі наукового знання. Роль відкриття нових континентів і народів у появі порівняльного релігієзнавства - основи розуміння релігії як історичного явища. Історія релігії й історія міфології. Брати Я. і В. Грімми про наступність як рису розвитку релігії. Роль Лютера в розвитку релігієзнавства. П.Гольбах в "Системі природи" про періодизацію розвитку релігії. Питання зміни релігій-